

УДК 338.487:659.1:339.9

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Ірина Пурська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна 79000, тел. (032)239-46-03,
E-mail: irynakhort@yahoo.com*

Виконано порівняльний аналіз критеріїв класифікації туристичних подорожей, розроблених ЮНВТО та провідними фахівцями у сфері міжнародного туризму. На основі цього визначено класифікаційні ознаки міжнародних туристичних подорожей. З'ясовано роль та значення класифікації міжнародного туризму для держави та для туристичних підприємств. Визначено чинники, які впливають на формування нових видів міжнародних туристичних подорожей.

Ключові слова: міжнародний туризм; туристичні подорожі/поїздки; критерії класифікації туризму.

Постановка проблеми. Загальновідомим є той факт, що міжнародний туризм розглядають як складне багатогранне суспільне явище та як важливий соціально-економічний феномен XXI ст. Це не випадково, адже за даними Всесвітньої туристичної організації, 2015 р. міжнародні туристичні доходи зросли на 4,6 % і досягли 1,184 трлн дол. США. У світовій економіці частка міжнародного туризму становить 10 % у світовому ВВП, 30 % у світовому експорті послуг та 7 % від обсягів світової торгівлі у сумі 1,5 трлн дол. США. Крім цього, кожне 11-те робоче місце припадає саме на сферу туризму. Зазначимо, що 2013 р. у туристичному секторі працювало безпосередньо 120 мільйонів працівників та ще 125 мільйонів було зайнято в суміжних галузях економіки. Крім цього, прогнозують зростання кількості міжнародних туристичних прибуттів до 1,8 трлн туристів 2030 р. [14; 15].

Очевидно, що розвиток міжнародного туризму в Україні має також велике значення, адже активізує структурну перебудову економіки країни, сприяє виходу держави із зтяжної економічної кризи та покращує рівень життя населення загалом. Ці завдання в комплексі утворюють важливу загальнодержавну проблему, вирішення якої багато в чому залежить від наявного теоретико-методологічного, організаційно-практичного та нормативно-правового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні питання міжнародного туризму розглянуто у працях низки вітчизняних та зарубіжних фахівців: А. Ю. Александрової, Н. В. Антонюк, А. В. Бабкіної, Н. В. Ганич, Е. Л. Драчевої, Ю. В. Забаєвої, Г. А. Заячківської, Д. К. Ісмаєвої, Е. С. Корнеєвої, О.П. Корольчука, С. П. Кузика, С. Г. Лебедевої, О. Є. Лугіна, М. П. Мальської, Я. Б. Олійника, Ю. В. Панченка, А. В. Степаненка, М. В. Тонкошкура, С. В. Фомишина, І. М. Школи, Е.В. Щепанського та ін. Водночас проведений огляд публікацій з міжнародного туризму засвідчує, що автори здебільшого розглядають класифікаційні ознаки

туризму і лише побіжно та фрагментарно висвітлюють критерії класифікації міжнародних туристичних подорожей, що, вочевидь, значно ускладнює дослідження цієї проблематики.

Метою статті є систематизація класифікаційних ознак міжнародного туризму на основі проведення ґрунтового аналізу різних підходів до його групування, вивчення рекомендацій ЮНВТО щодо статистики туризму загалом та статистики міжнародних туристичних подорожей зокрема. Класифікація – важливий інструмент наукового пізнання, що дає змогу глибше розкрити існуючі зв'язки, виділити форми, види та підвиди міжнародного туризму, з'ясувати мотиви здійснення туристичних поїздок, простежити динаміку та структуру попиту з метою якісного задоволення потреб ринку туристичних послуг.

Виклад основного матеріалу. У нормативно-правових документах розрізняють дві головні форми міжнародного туризму – в'їзний та виїзний [9; 13]. Такої позиції дотримується значна кількість фахівців з туризму і, залежно від напрямів туристичного потоку, вирізняють в'їзний (іноземний) та виїзний (зарубіжний) туризм [1; 3–5; 7; 10; 12]. Зокрема, в'їзний туризм визначають як подорожі в межах країни осіб, що не проживають у ній постійно, з туристичними цілями без здійснення оплачуваної діяльності. Виїзний туризм – подорожі осіб-громадян однієї країни в іншу країну з аналогічними цілями без здійснення оплачуваної діяльності у відповідній країні.

Беззаперечно, такий поділ є справедливим, оскільки специфіка організації в'їзних та виїзних туристичних подорожей суттєво відрізняється. Відмінними є підходи до організації продуктової, цінової, збутової та комунікаційної політик. Відрізняються також і географія подорожей в'їзних та виїзних туристів, їхні соціально-культурні цінності, норми та звички.

Залежно від головної мети подорожі, ЮНВТО поділяє поїздки на дві великі групи: приватні поїздки та бізнес-поїздки (рис. 1). Водночас бізнес-поїздки охоплюють подорожі лише зі службовими цілями та не передбачають одержання доходів у місці відвідування.

До найважливіших цілей приватних подорожей ЮНВТО зачисляють такі:

1. Канікули, відпочинок і рекреація. Зокрема, категорія характеризується такими видами туризму: екскурсії; участь у спортивних та культурних заходах; заняття спортом (катання на лижах, верхова їзда, теніс, дайвінг, серфінг, гірські походи тощо); відвідування пляжів, басейнів, різних розважальних закладів; поїздки у літні табори для молоді; морські та річкові круїзи; відпочинок у власному чи орендованому помешканні тощо.

2. Відвідування друзів та родичів – подорожі, які охоплюють відвідування родичів, друзів, близьких, рідних.

3. Освіта та навчання – передбачає участь у короткотермінових семінарах і тренінгах, конкретних програмах навчання, стажування та отримання певних навичок і знань.

4. Здоров'я та медичне обслуговування – охоплює отримання консультацій, лікування, оздоровлення, реабілітацію в лікувальних закладах, відвідування оздоровчих спа-курортів. Водночас оздоровчий туризм може бути лише короткотерміновим, оскільки довший термін лікування вже передбачає перебування

в зарубіжній країні більше одного року, отож таке оздоровлення не є частиною туризму.

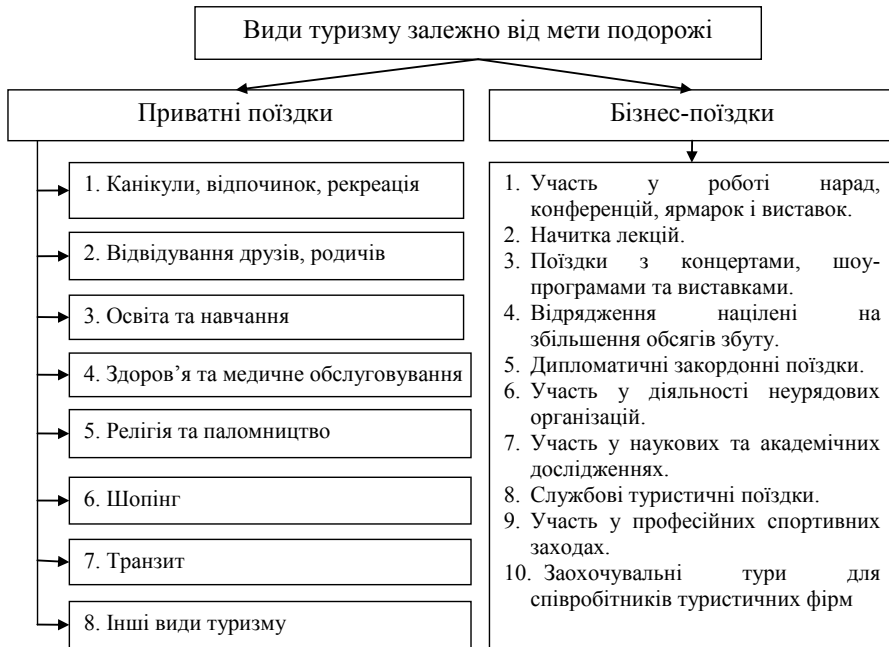

Рис.1. Класифікація туризму за метою подорожі за ЮНВТО [13, с. 27–31]

5. Релігія та паломництво – подорожі, які здійснюють з метою паломництва, відвідування та поклоніння релігійним святиням, ознайомлення з релігійними пам'ятками, історією.

6. Шопінг (шоп-тури) – поїздки за кордон для придбання споживчих товарів, подарунків, одягу та іншого.

7. Транзит – поїздки, які передбачають зупинки в країні без будь-якої конкретної мети, окрім як прибуття в іншу країну.

8. Інші види туризму, наприклад, волонтерська робота та участь у будь-якій іншій діяльності на безоплатній основі [13; 27–29].

Фахівці з туризму також поділяють його, залежно від мети подорожі, на різні види. Водночас між авторами не існує єдності щодо цілей туристичної мандрівки. Наприклад, російський фахівець з міжнародного туризму С. Г. Лебедева виокремлює космічний, лікувально-оздоровчий, науковий, ностальгійний, пізнавальний, пригодницький, професійно-діловий, рекреаційний, спортивний, шоп-тури, екзотичний та екологічний туризм [6, с. 11–21]. Відома білоруська вчена Е. В. Корнева визначає сім головних видів туризму за метою подорожі, а саме: пізнавальний, спортивний, оздоровчий, діловий, екологічний, релігійний туризм та шоп-тури [4, с. 8–11].

Очевидно, що поділ туристичних подорожей за метою необхідний для здійснення

статистичних обрахунків, визначення цілей подорожі, відстеження динаміки та структури попиту на туристичні послуги, а також для встановлення того, чи подорож можна класифікувати як туристичну.

Залежно від специфіки туристичного продукту, ЮНВТО вирізняє такі види туризму, як кулінарний туризм, екотуризм, туризм містами, туризм типу «сонце й пісок», агротуризм, рекреаційний туризм, зимовий туризм тощо. Схожої позиції у класифікації міжнародного туризму дотримуються видатні українські вчені І. М. Школа та О. П. Корольчук. Вони поділяють міжнародний туризм на діловий, оздоровчий, пригодницький, спортивний, навчальний, релігійний, розважальний, пізнавальний туризм, хобі-туризм та туризм для людей похилого віку, туризм автостопом, сільський та зелений туризм. Автори зазначають, що кожен вид міжнародного туризму потребує розроблення спеціальних програм подорожі, врахування мотивації та потреб кожної категорії туристів, індивідуального підходу до їхнього обслуговування, ґрунтовного вивчення туристичних потоків і туристичних атракцій [11, с. 422–426].

Очевидно, що групування міжнародних туристичних поїздок за специфікою туристичного продукту є доволі урізноманітнене. Це пов'язано зі зміною закономірностей розвитку туристичного ринку, впливом моди та глобалізаційних процесів, активним розвитком інтернаціоналізації діяльності туристичними підприємствами, широким розповсюдженням ІТ-технологій та значним використанням мережі Інтернет у повсякденному житті. Крім цього, в ХХІ ст. туристичні підприємства активно використовують сучасні маркетингові технології для кращого вивчення потреб та побажань цільових споживачів-туристів, мотивів здійснення подорожі. Як наслідок, на ринку туристичних послуг щорічно з'являються нові різноманітні туристичні пропозиції.

Для визначення тривалості туристичних подорожей ЮНВТО пропонує враховувати кількість проведених ночей у країні відвідування, адже тривалість поїздки є важливою для визначення величини попиту на послуги проживання та харчування, а також обсягу туристичних витрат. Водночас поїздки без ночівлі розглядають як одноденні, незалежно від кількості годин, витрачених на них. За цим критерієм ЮНВТО розрізняє поїздки з ночівлею та одноденні подорожі [13, с. 30-31]. Натомість, фахівці у сфері туризму, здебільшого, поділяють туризм, у тім числі й міжнародний, на короткотерміновий (термін до 3–7 днів) та довготерміновий [3; 7; 8; 12]. Російські фахівці А. В. Бабкін та С. Г. Лебедева доповнюють цю класифікацію ще й середньотерміновим туризмом [1; 6].

Зазначимо, що поділ міжнародних подорожей на короткотермінові, середньотермінові та довготермінові має подвійну мету. По-перше, розроблення різного виду туристичних програм, таких як «тури вихідного дня», «тури на травневі свята», «автобусні тури на тиждень», сприяє задоволенню різноманітних потреб туристичного ринку. По-друге, таке групування подорожей необхідне для здійснення статистичних розрахунків, визначення рівня попиту на туристичні та екскурсійні послуги, встановлення динаміки тривалості подорожей.

Крім зазначених класифікацій, ЮНВТО класифікує туризм також залежно від способу пересування на туристичному маршруті. Транспортний засіб під час

подорожі визначають різними способами:

- транспортний засіб, на якому турист проїхав/пролетів/проплив найбільше кілометрів;
- транспортний засіб, на якому турист провів найбільше часу;
- транспортний засіб, який має найбільшу частку в сукупних транспортних витратах.

До того ж, ЮНВТО виокремлює три головні групи транспортних засобів, які можуть використовувати під час мандрівки, а саме: водний, сухопутний та надземний транспорт (рис. 2) [13, с. 31–32].

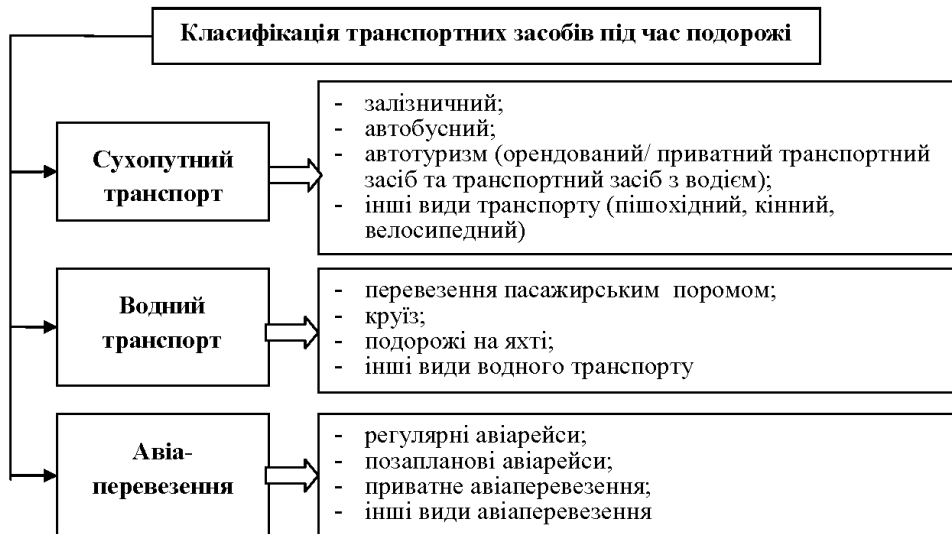

Рис. 2. Класифікація транспортних засобів за ЮНВТО [13, с. 31–32]

У спеціалізованій літературі з міжнародного туризму здебільшого розрізняють різні види транспортних засобів, які можуть використовувати під час закордонної подорожі (табл. 1). На нашу думку, групування туристичних подорожей за способом пересування є необхідним: по-перше, для розроблення низки пропозицій з метою задоволення потреб і вимог різних сегментів туристичного ринку; по-друге, для визначення вартості перевезення при формуванні туристичного продукту; по-третє, для здійснення позиціонування туристичної подорожі; по-четверте, для визначення рівня попиту на різні види транспортних засобів під час туру.

Загалом якість перевезення під час мандрівки відіграє важливу роль, визначає рівень задоволення споживача-туриста та визначає його ставлення та лояльність до туристичної фірми.

Таблиця 1

Різні підходи до класифікації транспортних засобів під час здійснення туристичної подорожі

Автори	Класифікація підходів
Бабкін В. А. [1, с. 14-15]	<ul style="list-style-type: none"> — Залізничний; — автомобільний; — автобусний; — велосипедний; — авіаційний; — теплохідний/водний (морський і річковий); — з використанням інших засобів пересування
Драчева Е. Л. [2, с. 31]	<ul style="list-style-type: none"> — Авіаційний; — залізничний; — автотуризм; — автобусний; — морський круїз; — річковий круїз; — піший; — велотуризм
Лебедєва С. Г. [6, с.12]	<ul style="list-style-type: none"> — Авіаційний; — залізничний; — автотуризм; — морський круїз; — річковий круїз; — піший; — велотуризм; — інші види транспортних засобів; — змішаний
Панченко Ю. В., Лугін О. Є., Фомішин С. В. [8, 33-34]	<ul style="list-style-type: none"> — Автомобільний; — мотоциклетний; — велосипедний; — авіаційний; — залізничний; — лижний; — спелеологічний; — морський/річковий — пішохідний; — водний/підводний; — змішаний
Корнева Е. В. [4, с. 8]	<ul style="list-style-type: none"> — Піший туризм; — з використанням традиційних транспортних засобів; — з використанням нетрадиційних видів транспорту

Останнім критерієм класифікації туристичних подорожей за ЮНВТО є тип розміщення, оскільки саме проживання становить левову частку вартості туристичної подорожі. Зокрема, пропонують розрізняти [13, с.120]:

- розміщення, пов'язане з короткотерміновою діяльністю: проживання в готелях, апартаментах, мотелях, заїжджих дворах, гостьових та відпочинкових будинках, пансіонатах, молодіжних хостелах, у бунгало тощо;

- розміщення у кемпінгах, спеціальних рекреаційних парках для риболовлі та мисливства, спеціальних парках для трейлерів за короткотермінових відвідувань тощо;

- інші види розміщення, включаючи тимчасове або довготермінове проживання в одно- або двомісній кімнаті чи гуртожитку для студентів, іммігрантів, сезонних працівників.

Водночас фахівці з туризму вирізняють міжнародні туристичні подорожі ще й за іншими класифікаційними ознаками, а саме: за інтенсивністю туристичних потоків, за віком подорожуючих, за способом організації поїздки, за кількістю учасників, за територіальною ознакою та за джерелами фінансування. Узагальнену характеристику класифікаційних ознак міжнародного туризму представлено на рис. 3.

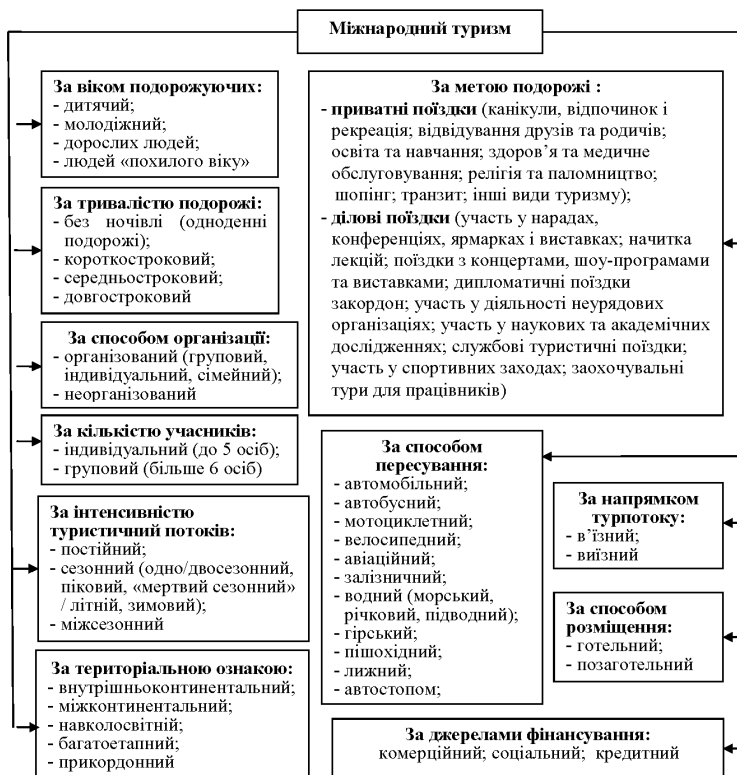

Рис.3. Класифікаційні ознаки міжнародних туристичних подорожей

Висновки. Отже, на основі вищезазначеного зробимо такі висновки:

- по-перше, міжнародні туристичні подорожі можна класифікувати за великою кількістю ознак, здебільшого притаманних і для туризму, адже міжнародний туризм є його категорією, хоча передбачає організацію закордонних мандрівок;
- по-друге, класифікацію міжнародних туристичних подорожей здійснюють з метою вивчення статистики міжнародного туризму, визначення змін у попиті на різні види туристичних послуг та розрахунку обсягів витрат на туристичну подорож;
- по-третє, існування великої кількості видів туристичних подорожей зумовлене використанням сучасних маркетингових технологій як у діяльності суб'єктів туристичного підприємництва, так і під час популяризації нових та існуючих туристичних дестинацій;
- по-четверте, на класифікацію міжнародного туризму впливає безліч чинників: поширення глобалізаційних процесів; відкритість туристичних ринків багатьох країн світу; активна інтернаціоналізація діяльності багатьма суб'єктами туристичного бізнесу; широке розповсюдження ІТ-технологій; активне використання мережі Інтернет у повсякденному житті людей тощо;
- по-п'яте, формування нових туристичних пропозицій з комбінацією різних видів міжнародного туризму активно впливає на формування попиту та заохочує туристів більше подорожувати. Як результат, кількість міжнародних прибуттів щорічно й невинно зростає, залучаючи до міжнародного туристичного руху щораз більше учасників.

СПИСТОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бабкин А.В.* Специальные виды туризма : учебное пособие / А.В. Бабкин . – Ростов-на-Дону, 2008 . – 229 с. – Режим доступу : <http://s-kamenskiy.ru/Library/babkin.pdf>.
2. *Экономика и организация туризма: международный туризм : учебное пособие / Е.Л. Драчёва, Ю.В. Забаев, Д.К. Исмаев ; под ред. И.А. Рябовой, Ю.В. Забаева, Е.Л. Драчёвой.* – 4-е изд., испр. и доп. – Москва : КНОРУС, 2016. – 566 с.
3. *Заячківська Г.А.* Маркетинг міжнародних туристичних послуг : монографія / Г.А. Заячківська. – Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2011. 394 с.
4. *Корнева Е.С.* Международный туризм и право : пособие / Е. С. Корнева. – Гродно : ГрГУ, 2010. – 143 с.
5. *Кузик С.* Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід : монографія / С. Кузик. – Львів : Видавничий центр ЛНУ, 2010. – 254 с.
6. *Лебедева С.Г.* Основы международного туризма : учебное пособие / С. Г. Лебедева. – Воронеж : Воронежский государственный университет, 2007 – 120 с.
7. *Олійник Я. Б.* Теоретичні основи туризмології : навч. посібник / Олійник Я. Б., Степаненко А. В. – Київ : Ніка-Центр, 2005. – 316 с.
8. *Панченко Ю.В.* Менеджмент внутрішнього і міжнародного туризму : навч. посібник / Панченко Ю. В., Лугінін О. Є., Фомішин С. В. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2013. – 342 с.
9. Про внесення змін до Закону України “Про туризм” : Закон України №1282-IV [від 18.11.2003 р.] / Державна служба туризму і курортів України. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua/doc.aspx?id=209>. – (Законодавство).

10. *Тонкошкур М. В.* Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародний туризм» / М. В. Тонкошкур. – Харків : ХНУМГ, 2013. – 127 с.

11. *Школа І.М.* Менеджмент туризму: підручник / І. М. Школа, О. П. Корольчук. – Чернівці : Книги – XXI, 2011. – 464 с.

12. *Щепанський Е. В.* Методична сутність і класифікаційні ознаки туризму / Е. В. Щепанський // Державне будівництво. – 2010. – №1. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/2/12.pdf>.

13. International Recommendations for Tourism Statistics 2008// UNWTO. – Madrid, New York, 2008. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/trade/IRTS/IRTS%202008%20unedited.pdf>.

14. Travel & Tourism as a driver of employment growth // The travel and tourism Competitiveness Report 2013 [Electronic source]. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/TTCR/2013/TTCR_Chapter1.5_2013.pdf.

15. Why tourism? Tourism – an economic and social phenomenon // UNWTO. – – Mode of access: <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2016

Прийнята до друку 16.09.2016

CLASSIFICATION OF INTERNATIONAL TOURISM

Iryna Purska

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032)239-46-03,
E-mail: irynakhort@yahoo.com*

The author conducted a comparative analysis of the criteria for the classification of tourist travel, developed by UNWTO and leading experts in the field of international tourism. The article investigates that international tourism is classified by a large number of features, mostly typical for tourism because international tourism is its category. Based on the study determined that international tourism mostly grouped on grounds such as age travelers, purpose of travel, length of trip, mode of travel, number of participants, the intensity of tourist flows, territorial sign, way to travel and accommodation, the direction of tourist flow and sources of funding. Special attention is paid to the classification of international tourism for the purpose of travel. The investigation substantiates the role and importance of the classification of international tourism for the state and for tourism businesses. Beside this, we specified the factors that affect the formation of new types of international tourist travel.

Key words: international tourism, tourism/travel, tourism classification criteria.